

GLEDALIŠČE

DRAMA O JEZLJIVEM IN NEJEZLJIVEM MLADENIČU

(Marjan Rožanc, Jutro polpreteklega včeraj)

Z Rožančevim Jutrom polpreteklega včeraj* smo dobili tudi mi dramo o jezljivi mladini, ki pa ni modni posnetek Osbornove igre Ozri se v gnevu, saj postavlja problem naše mlajše generacije v dovolj izvirni, naši zgodovinski resničnosti ustreznejši podobi.

Ozri se v gnevu je sicer teatralno močnejše delo od Rožančevega odrskega prvenca. Osbornova iznajdljiva povezava junakovega družbenega puntarstva z njegovimi seksualnimi zadevami ustvarja na odru dražljive dramske učinke, ki jih pri Rožancu ni. Toda prav omenjena značilnost Osbornovega junaka, ki mrzi vse, kar diši po viktorijanskem meščanstvu, v posteljo pa lega z ženami tega tolikanj mu mrzkega sveta, vzbuja navzlic njegovim temperamentnim političnim tiradam upravičen dvom o resnosti njegove družbene zaskrbljenosti in bojevitosti. V primeri z njim je Rožančev jezljivi Ludvik neprimerno bolj iskren in prepričljiv, čeprav je na zunaj enako anarhičen ali celo bolj kot Osbornov Jimmy.

Tudi Ludvik je sin izkoriščenega proletarca in je z očetom preživljal bedno mladost na periferiji vladajočega meščanskega reda. Vendar Ludvik že živi v družbi, ki se je rodila iz revolucije in ki je s svojo zakonodajo odpravila izkoriščanje človeka po človeku. (To je tudi glavna razlika med obema sicer dovolj podobnima dramskima fabulama.) Ludvik pa se navzlic svojemu proletarskemu poreklu in prepričanju ne zna in ne more vključiti v novo družbo, živi v pasivnem trmoglavljenju do nje in vzroki njegove ideološke nevolje tvorijo glavno in edino vsebino njegove nenehne jezljivosti. Ta jezljivost vzbuja vsaj na zunaj vtis anarhične neurejenosti in iz njegovih tirad se da komaj razbrati, kaj pravzaprav hoče. To pa izvemo do kraja od njegovega protiigralca Primoža, tega popolnoma nejezljivega mladeniča, ki ga je avtor zaradi dramske dialektike postavil na oder proti jezljivemu Ludviku.

Nejezljivi Primož je meščanskega porekla, sin predvojnega kapitalista. Za novi družbeni red Primož ni ničesar prispeval, ne moralno in ne dejansko, iz svojega razreda pa je prinesel v novi red razvit smisel za gospodarsko pridobivanje, notranjo urejenost in osebno prizadevnost in hkrati tisto prilagodljivost in gibčnost, ki sta za malomeščanstvo tako zelo značilna. Nasproti vihravemu, žolčnemu, idejno revoltiranemu Ludviku je videti Primož od sile spodoben tako v besedah in dejanjih, prizadeven in stremljiv, toda vsa ta spodobnost in stremljivost izvirata iz njegovega osebnega oportunizma, iz njegove odločne volje tudi v novem redu, ki mu sicer ni pri srcu, za vsako ceno napraviti kariero, tudi v spremenjenih razmerah sestri v bolj ali manj udobno življenjsko koreto, si izposlovati donosne službe, si iz-

* Marjan Rožanc, Jutro polpreteklega včeraj. Dvodejanka. Uprizoritev Gledališča ad hoc na ljubljanskem eksperimentalnem odru.

komolčiti primeren osebni življenjski standard, udobno stanovanje z radiom, televizijo, hladilnikom, apartno ženo in seveda fičetom in se v tem tehniciranem udobju zabarikadirati pred družbo, gluhi za vse potrebe in težnje družbene skupnosti. To so sicer neizrečeni, vendar perspektivni ideali Primoževe osebne stremljivosti.

Tudi Ludviku bi se vsaj nekaj takega udobja prileglo in z nekoliko večjo delovno disciplino bi mogel to tudi doseči. Vendar se Ludvik kot sin proletarca nagonsko boji, da se z ljudmi Primoževega kova v naši družbi obnavlja morala malomeščanstva, morala najbolj samoljubnega, samopridnega in samopašnega razreda, ki je nedostopen za vse, kar je izven njega in njegovih interesov, in nenadarjen za vse, kar je moralno dragocenega v človeški družbi. Iz tega strahu, iz tega idejnega odpora izhajajo ves Ludvikov navidezni cinizem in vsa njegova anarhičnost.

In tako si stojita v tem dramskem dialogu nasproti dva junaka, jezljivi Ludvik, ki na zunaj odbija, čeprav je v svojih težnjah družbeno pozitiven, in nejezljivi Primož, ki se zdi s svojo spodobnostjo in redoljubnostjo osebno pozitiven, čeprav je v svojem osebnem oportunističnem v zadnjih učinkih družbeno jalov.

Naš čas pozna jezljive in nejezljive mladeniče, usodno pa je, da so vsaki družbi jezljivi mladeniči manj povšeči kakor nejezljivi in da so ti navadno v večini.

Rožanc je v svojem dramskem dialogu čutil potrebo po ženski kot tretji osebi, ki naj s svojo erotično navzočnostjo nasprotja med obema junakoma zastruje, žal pa te tretje osebe, Helene, ni znal dramatično dovolj uporabiti. Situacijo je postavil tako, da je Helena, študentka meščanskega porekla, bila nekoč Ludvikovo dekle, da pa se že od začetka igre od njega odvrta in se približuje spodobnemu Primožu, ki do nje ni ravnodušen. Kar pa s to Heleno dramatično ni popolnoma v redu, je okolnost, da je sicer kot ženska predmet spora med obema mladeničema, sama pa je izven idejnega problema in njena navzočnost ne vpliva ne tako ne drugače na razrešitev ideološkega prepada, ki loči oba junaka.

Družbeni pomen Rožanceve dialoške igre je v tem, da nam je poleg našega jezljivega mladeniča pokazala tudi našo nejezljivo mladino in s tem opozorila na neki družbeno-moralni problem našega časa, ki ni lahko rešljiv.

Vladimir Kralj

DOMINIK SMOLE, ANTIGONA

Če govorimo o krizi naše dramatike, imamo v mislih med drugim tudi njeno obliko, se pravi, zastarelost njene oblikovne strani. Izidi raznih dramskih natečajev pri nas nazorno kažejo, da se nismo bogve kako oddaljili od oblike ibsenovske meščanske dramatike iz preteklega stoletja in da so razna poznejša oblikovna prizadevanja evropske dramatike ostala skoraj brez vpliva na naše dramsko snovanje. Večina bolj ali manj pismenih dramskih prispevkov, ki jih izzovejo naši dramski natečaji, priča vedno znova o krčevitem in skleroznem oklepanju dramske oblike devetdesetih let, se pravi ibsenovskega gledališča, ki je danes v svetu mrtvo tako po svoji obliki kakor tudi